

A Közgazdasági Szemle születésnapjára

Ebben az évben *születésnapjait* ünnepli a Közgazdasági Szemle. Nem elírás, nem sajtóhiba – bár éppen ilyen ünnepi alkalommal incselkedik a nyomda ördöge a legnagyobb kedvvel azokkal, akiknek hivatásuk lenne a hibák kiszűrése.

A Szemlének eddig legalább három élete volt. Folyóiratunk háromszor indult neki, hogy otthont teremtsen a közgazdászoknak, bástyát a rációnak, kilátót építsen, amelyről jól rálátni a tudományos világ nemzetközi irányzataira, felszállópályát a tehetségeknek, agórát a viták számára. Véletlen, mégis szimbolikus, hogy a születésnapok részben egybeesnek: 2004-ben az 1874-es első nekibuzdulás 130. évfordulóját ünnepeljük, amely egyben a „második” új folyam elindulásának 50. évfordulója. A Közgazdasági Szemle újra is kétszer indult, először 1877-ben, majd 1954-ben. Az 1874-es és az 1954-es születésnapok kerek évfordulóinak egybeesése jelkép. Jelképe az intézmény szellemi kontinuitásának, amely a szakadások, törések, az 1949–1954 közötti elhallgattatás ellenére megőrződött, átvészelve a „rövid” (és rettenetes) 20. századot.

A matrónáktól a születésnapjukon általában meg szokták kérdezni, hogy mi a hosszú élet titka. 130 év egy folyóirat esetében figyelemre méltóan hosszú életnek számít. Egy kézen meg lehet számolni, hogy hány magyar folyóirat ért meg ilyen magas kort, s a boldogabb országokban is kivételnek számít a 130 éves periodika. Különösen akkor értékelhetjük e túlélési képességet, amikor az utóbbi évtizedben a szemünk láttára tűnnek el életük virágában „fiatal” folyóiratok, mint a kitűnő Replika, és szenderülnek jobblétre – hosszú és fájdalmas agónia után – nagynevű tudományos orgánumok (a lista túl hosszú ahhoz, hogy egy köszöntőben elférjen). A folyóiratnak (ha nem mint gazdasági vállalkozást, hanem mint szellemi műhely szemléljük), akárcsak bármely intézménynek a fennmaradásához és „...jó működéséhez két feltételnek kell eleget tennie, éspedig először: legyen hasznos a társadalomra, vagyis biztosítson számára kézzelfogható előnyöket; és másodsor: álljon összhangban a társadalom állapotával, feleljen meg a fennálló eszméknek és tényeknek, egyszóval a maga helyén és idejében bukkanjon fel.” (*Saint-Simon* [1963] 279. o.)

Megfelel-e lapunk ezeknek a kritériumoknak? Bár tevékenységünkre a hivatal rég ráütötte a közhasznóság pecsétjét, legkevésbé a szerkesztője illetékes megítélni azt, hogy a lap valóban hasznos-e a köznek. Az Olvasóknak – és a szélesebb közvéleménynek –, nem pedig a lapcsinálókknak kell válaszolniuk arra a dilemmára, hogy „Ment-e a Közgazdasági Szemle által a világ elébb?” A második kérdés eldöntésében azonban kompetensnek érezzük magunkat. Nincs szükség hosszú búvárkodásra a könyvtárban, nem kell végigolvasni a 130 évfolyamot, mert akárhol üjtük is fel a lapot, a kor (olykor igencsak jeges) lehelete árad belőle. Ezért választottunk ki az ünnepi számba a lap hosszú történetéből egy – a korra jellemző – epizódot, a lap 1954-es újraindulását, amelyről *Csató Katalin* ad képet cikkében. A másodszori újraindulás körülményei és az 1954-es évfolyam cikkei drámaian és sűrítetten tárták fel azt a korszakot, amelyben döntés született, hogy a Magyar–Szovjet Közgazdasági Szemlét újra a Közgazdasági Szemle váltsa fel. Hasonló ünnepi alkalommal más intézmények talán nem dicsekednének történetük egy kevésbé szép, de annál izgalmasabb fordulópontjával, s inkább elhallgatnák, hogy harmadszori fogantatásuk nem volt egészen szeplőtlen. Mi nem retusáljuk ki történelmünkéből a kevésbé dicső fejezeteket sem,

s az évfordulót nem tekintjük ürügynek arra, hogy eltérjünk szokásos publikációs gyakorlatunktól, és „ünnepi cikkeket” közöljünk. Az 1954-es újraindulás – a mai szerkesztők számára is teljességgel ismeretlen – körülményeinek a bemutatása sokkal fontosabb lehet a legfiatalabb közgazdásznezvedék számára holmi évfordulós tisztelgésnél. A cikket annak a generációnak ajánljuk, amely egészen más publikációs kultúrában, egészen más társadalmi környezetben indult el a pályán, mint azok a szerzők, akiknek a neve az 1954-es számon szerepel. (Pontosabban a kor szokásainak megfelelően a külső borítón nem szerepel, árulkodva az egyéni teljesítmény korabeli megbecsültségéről.)

Annál is inkább fontosnak látjuk a Szemle történetének 1954-es darabkáját közreadni, mert az epizód azt is jól példázza, hogy még ezekben az egyáltalán nem könnyű időkben is a lap szerzői – Liska Tibortól Bácskai Tamásig – megfeleltek az írástudók hivatásának: „...szüntelen olly tükröket készíteni, mellyekben...homály s mocsok hathatósan szembevetűnő.” (Széchenyi [1984] 2. o.) A durva politikai beavatkozás, s a megalázó „agitpropos” szellemi felügyelet sem tántorította el a korabeli szerzőket attól, hogy a saját fejüket használják, s a gazdasági ráció elsőbbsége mellett érveljenek. Valószínűleg sohasem olvasták, mégis követték Lónyay Menyhértnek a Szemle első indulásához írt előszavában olvasható kategorikus megállapítását: A „nemzetgazdasági tudomány állítja fel az igazságokat, melyekhez kell, hogy a népek jóllétét előmozdító kormányzat alkalmazkodjék.” (Lónyay [1874] 1. o.) Semmi esélyük sem volt, hogy a párt vagy a kormány a ráció és a tudományos igazság szavát megfogadja, mégis kimondták ezeket a szavakat.

Szándékunk szerint a Szemle 2004. októberi száma is a kort fejezi ki. Nem 2004 izgalmas októberére gondolunk, hiszen a tudományban a kort nem hónapokban mérik. Az ünnepi számban, amelyet tisztelettel átnyújtunk az olvasónak, Kornai János vagy Bródy András neve egy egész korszak emblémája, és emblémája a magyar közgazdaságtudománynak is szerte a világon. Mátyás Antal személye fizikai értelemben is a kontinuitást testesíti meg, hiszen ő az egyetlen élő szerző az 1954-es induló számból. Nagy örömünkre szolgál, hogy a 2004-es ünnepi számban is szerepel. Szamuely László, szintén e szám szerzője egy korszakban szerkesztőként jegyezte a Szemlét, és sokat tett azért, hogy a korábbi idők Közgazdasági Szemléje ne tűnjön el a feledés homályában. Itt közölt írása a „haldokló” jóléti államról, tökéletesen megfelel a Szemle első – máig is érvényes – *ars poeticájának*: a közgazdászok hivatása, hogy kormányzatokat – közvetve vagy közvetlenül – a nép jólétének előmozdítására ösztökéljék. És végül, de egyáltalán nem utolsósorban az európai csatlakozás évében elképzelhető-e a korszellemet jobban kifejező cikk, mint Rácz Margitnak az Európai Unióval foglalkozó opusa.

A Biblia szerint, akinek nincs múltja, annak nincs jövője sem. A Közgazdasági Szemlének van múltja. Remélhető, hogy történetét nem a „részvétlenség” foglalja majd keretbe, amely már egyszer 1874-ben, közvetlenül az indulás után „korai csecsemőhalált” okozott lapunknál. S nem kell soha leírni újra a Szemléről valamely újságban, mint 1875-ben: Anyagi „részvétlenség” miatt, kellő számú előfizető hiányában további számai elmaradtak.

Szabó Katalin

Hivatkozások

LÓNYAY MENYHÉRT [1874]: A nemzetgazdasági tudomány befolyása a jó Kormányzatra. Nemzetgazdasági Szemle, július.

SAINT-SIMON [1963]: Válogatott írásai. Gondolat Kiadó, Budapest.

SZÉCHENYI ISTVÁN (1833)[1984]: Stádium. Reprint Kiadás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.